

بررسی ویژگی‌های فرمی و روند محتوای اجتماعی در شعر سیمین بهبهانی

مریم دهبندی

کارشناس ارشد زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه سمنان
maryam_dehbandi@yahoo.com

چکیده

جستار حاضر با روش توصیفی-تحلیلی، به بررسی ویژگی‌های فرمی و روند محتوای اجتماعی در شعر سیمین بهبهانی پرداخته است. یافته‌ها حاکی از آن است که در نخستین سروده‌های سیمین بهبهانی، جلوه‌ها و پدیده‌های زندگی امروز، حضور کمتر دارند و بیشتر به گونه‌ای سطحی، خام و سنتی بیان شده‌اند، اما در مجموعه‌های آخر او اشعاری پخته با ساختاری استوار، جلوه‌های گوناگون دنیای امروز را می‌تابند. دو عامل مهم فقر و سرخوردگی عاطفی که ریشه بسیاری از معضلات اجتماعی است، از مفاهیم اصلی نخستین سروده‌های سیمین بهبهانی بود. البته در اوایل دوره شاعری، او نیز هم‌چون بیشتر شاعران رمانتیک، بیشتر آه و ناله سر می‌دهد و به مرحله تحلیل و ارائه راه حل نمی‌رسد. در مجموعه‌های بعد، در بیشتر سروده‌ها عاطفه شعر عمق و گسترش یافته و شعر در دایره لحظه‌ای خاص محدود نمانده است و برداشت از کل شعر منحصر به زمان و مکان خاصی نمی‌شود. از این رو شاعر، ضمن فاصله گرفتن تدریجی از غزل گذشته، سعی کرده تا به نوآوری‌هایی دست یابد. از دهه شصت به بعد است که بسیاری از ضوابط مرسوم غزل در شعر سیمین شکسته می‌شود و حیاتی تازه می‌یابد. او در این دوره، جهان معاصر خود را با همه ویژگی‌هایش، با زبانی امروزی به شعر می‌کشد و با مخاطبان خود به سادگی پیوند می‌خورد. به طور کلی سیمین بهبهانی هم به لحاظ «چه گفتن» و هم به لحاظ «چگونه گفتن» شاعر موفقی است. در نخستین مواجهه با اشعارش، کاربرد اوزان تازه و بی‌سابقه و تنوع و تعداد اوزان عروضی چشم‌گیر است. او با نوآوری در اوزان شعری خود حال و هوا و طراوتی خاص به اشعارش بخشیده و با پرداختن به مفاهیم و مضامین روز در قالب اوزان تازه شیوه‌ای جدید و ناآزموده را در شعر پارسی پدید آورده است.

واژگان کلیدی: سیمین بهبهانی، ویژگی‌های فرمی، محتوای اجتماعی، شعر، غزل.

۱- مقدمه

سیمین خلیلی معروف به سیمین بهبهانی (۱۳۹۳-۱۳۰۶)، نویسنده و غزل‌سرای معاصر ایرانی و از اعضای کانون نویسندگان ایران بود. او در طول زندگی‌اش بیش از ۶۰۰ غزل سرود که در ۲۰ کتاب منتشر شده‌اند. شعرهای سیمین بهبهانی موضوعاتی هم‌چون عشق به وطن، زلزله، انقلاب، جنگ، فقر، تن‌فروشی، آزادی بیان و حقوق برابر برای زنان را در بر می‌گیرند. او به خاطر سرودن غزل فارسی در وزن‌های بی‌سابقه به «نیمای غزل» معروف است. بهبهانی از جمله غزل‌سرایان نوگرایی است که ضمن تأثیرپذیری از جریان‌های شعر معاصر، ادبیات سنتی را مایه‌بخش ادبیات مدرن می‌داند و معتقد است «شعر سنتی درختی کهن است و شعر نو، نهالی جوان که از هسته درخت کهن می‌روید، همان است و همان نیست، قطع رابطه با زبان دیروز، ناممکن است، اما تغییر و هنجارآفرینی و بدعت‌گذاری در آن ناگزیر» (بهبهانی، ۱۳۷۸). سیمین بهبهانی را هم‌چنین «بانوی غزل معاصر» نامیده‌اند. از این رو در مقاله حاضر، ویژگی‌های فرمی و روند محتوای اجتماعی در شعر سیمین بهبهانی، مورد بررسی قرار گرفته است.